

**Международная научная конференция
«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СОХРАНЕНИЯ, ВОССТАНОВЛЕНИЯ
И ОБОГАЩЕНИЯ ФИТОРАЗНООБРАЗИЯ
БОТАНИЧЕСКИХ САДОВ И ДЕНДРОПАРКОВ»**
посвященная 70-летию дендрологического парка «Александрия», как
научного учреждения НАН Украины

УДК 502.4 (477.51)

*Потоцька Світлана Олександрівна, кандидат біологічних наук,
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка,
кафедра екології та охорони природи,
м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53*

**ІСТОРІЯ ОХОРОНИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН ДЕНДРОФЛОРИ
"ЯЛІВЩИНИ":
ВІД ЧЕРНІГІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ДО
РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ**

Озеленення міста Чернігова складалося як результат його багатомістової історії, торгівельних зв'язків та залучення в культуру видів деревних рослин різного походження. Особливе місце щодо озеленення і благоустрою належить Чернігівському обласному ботанічному саду. На основі вивчення матеріалів Державного архіву Чернігівської області (Ф. 950 – Оп. № 4. – Спр. № 238. – Арк. – 9, 12.; Ф. Р. 1990 – Оп. №1 – Спр. № 199. – Арк. – 18.; Ф. Р. 951 – Оп. №1 – Спр. № 14. – Арк. – 7.; Ф. Р. 15 – Оп. №1. – Спр. № 210. – Арк. – 7–10. та інші) матеріалів архівної справи В.М. Бугославського, вченого–лісовода, одного з засновників ботанічного саду та аналізу матеріалів обласних і міських природоохоронних служб нами з'ясовано хронологію створення, розвитку ботанічного саду. У протоколі "Совещания при Черниговском Облисполкоме от 08.12.1944 г. по вопросу об организации в г. Чернигове Государственного Ботанического Сада" констатувалося про "...организацию в г. Чернигове Государственного Ботанического Сада с практическим уклоном в целях освоения новых полезных растений в сельском, лесном, коммунальном и других отраслях народного хозяйства Черниговской области и других

смежных ней областей...". У 1945 році "Исполком Черниговского областного совета депутатов трудящихся и Бюро КП/бУ 27 марта 1945 г. принял Постановление об организации областного Ботанического сада... Под сад были выделена территория на северной окраине г. Чернигова – урочище "Еловщина", на левом берегу р. Стрижень .... большая половина выделенного участка в 43 га занята сосновыми и, частично, березовыми насаждениями. Сосна посадки 1924 г. и береза посадки 1936 – 1938 гг. ". У 1946 році площа Чернігівського обласного ботанічного саду становила 170 га і складалася з 2 частин – на території в сучасних умовах регіонального ландшафтного парку "Ялівщина" (120 га) та ділянка біля р. Десна (50 га).

Колекція ботанічного саду налічувала 480 видів, 720 сортів декоративних рослин. В архівному документі "Справка о состоянии работы и направлениях развития на период 1950 - 1955 гг. Черниговского областного ботанического сада" було зазначено основні відділи: "отдел флоры и растительности (лесопарк и дендрарий); отдел новых и перспективных плодовых и с/х культур в составе плодового сада, виноградника, опытно-показательных и селекционных участков зерновых, огородных, бахчевых, технических, кормовых, лекарственных, почвоукрепляющих и лугопастбищных культур; отдел декоративного садоводства и цветоводства (в составе колхозного парка, розария, коллекции цветов однолетников и многолетников и цветочного семеноводства); отдел репродукционно-коллекционный (плодовые и лесодекоративные питомники); отдел закрытого грунта (оранжерея, теплицы, парник)...".

За спогадами В.М. Бугославського, одного із засновників Чернігівського обласного ботанічного саду, "... естественная обстановка Сада представляет собой на редкость живописный уголок природы, любимое место отдыха трудящихся. В Ботаническом Саду уже в готовом виде дано то, что с таким трудом было искусственно создано в знаменитом Тростянецком дендропарке. Меняющиеся на каждом шагу виды (рельефы): склоны, обрывы, овраги, возвышенности, низменности, полянки, опушки, открывающаяся панорама города, логовины, балки, похожие на зеленые ущелья – и это все в "черте города", полная иллюзия горной местности...".

Чернігівський обласний ботанічний сад був єдиною науково–дослідницькою установою такого спрямування на Лівобережному Поліссі,

який відвідував засновник Національного ботанічного саду М. Гришко. У травні 1956 року обласному ботанічному саду було змінено статус на Міський ботанічний сад, але жодного документу в архівних установах про ліквідацію ботанічного саду нами до сьогодні не знайдено.

З 6 лютого 1964 р. Чернігівський міський ботанічний сад перетворено на контору зеленого господарства і благоустрою. У "Переліку природно–заповідних об'єктів", затвердженому Чернігівським облвиконкомом (далі ОВК) від 28 березня 1964 року, згідно з рішенням Чернігівського ОВК території "Ялівщини" (83 га) було надано категорію природно–заповідного фонду (далі ПЗФ) – пам'ятка природи місцевого значення. З 10 червня 1972 року за рішенням Чернігівського ОВК територія "Ялівщини" (83 га) було віднесено до категорії парк–пам'ятка садово–паркового мистецтва місцевого значення. 28 вересня 1989 року рішенням Чернігівського ОВК (№ 164) "Ялівщину" (83 га) переведено в категорію – лісового заказника місцевого значення, зменшивши площу до 7,2 га. 23 березня 1992 року рішенням виконкому Чернігівського ОВК з території лісового заказника "Ялівщина" вилучається 1 га та площа становить – 6,2 га. У 28 березня 2014 році рішенням Чернігівського ОВК урочищу "Ялівщина" було надано категорію ПЗФ – регіонального ландшафтного парку (168,7 га).

На території "Ялівщини" з 1982 року знаходиться агробіологічна станція Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка та Чернігівського обласного педагогічного ліцею (площа 2,6 га), де зібрано колекцію деревних, кущових і трав'янистих рослин аборигенної та інтродукованої флори, що налічує понад 1000 видів, підвидів і культиварів, серед них 227 деревних рослин в колекції арборетуму.

В результаті оригінальних досліджень нами було вивчено сучасний стан дендрофлори регіонального ландшафтного парку "Ялівщина", яка налічує 101 вид, з 50 родів, 31 родину та 2 відділи. Серед видового різноманіття переважають інтродуковані види (69). Аналіз систематичної структури дендрофлори "Ялівщини" засвідчує, що значна кількість родин має по одному роду, їх налічується (18), серед них такі, як *Aceraceae*, *Araliaceae*, *Betulaceae*, *Bignoniaceae*, *Caesalpiniaceae*, *Cannabaceae*, *Celastraceae*, *Elaeagnaceae*, *Fagaceae*, *Grossulariaceae*, *Hippocastanaceae*, *Hydrangeaceae*, *Juglandaceae*, *Moraceae*, *Sambucaceae*, *Tiliaceae*, *Ulmaceae*,

Viburnaceae. Ці родини мають у своєму складі 1–2 види, винятком є *Aceraceae* – 5 видів. Родин до складу яких входять 2–4 роди, налічується (12) – *Pinaceae*, *Cupressaceae*, *Anacardiaceae*, *Berberidaceae*, *Caprifolaceae*, *Fabaceae*, *Oleaceae* та інші. Серед родин до складу яких входять більше 4-х родів, є родина *Rosaceae* (16). За кількісними показниками найбільше видів мають родини *Rosaceae* (31), *Salicaceae* (8). Серед голонасінних начисельнішою є родина *Pinaceae*, яка представлена 5 видами (*Pinus sylvestris* L., *Pinus banksiana* Lamb., *Pinus nigra* Arn., *Picea pungens* Engelm., *Picea abies* (L.) Karst.) та родина *Cupressaceae* (3 види, серед них: *Thuja occidentalis* L., *Juniperus communis* L., *Juniperus sabina* L.). За кількісними показниками на території "Ялівщини" переважають такі види як: *Pinus sylvestris*, *Acer platanoides* L., *Betula pendula* Roth., *Quercus robur* L., *Tilia cordata* Mill. та інші. Серед інтродукованих видів представлені: з Атлантично–Північно–Американської (*Thuja occidentalis*, *Quercus rubra* L., *Tilia americana* L., *Cladrastis lutea* (Michx.) C. Koch. та інші), Східноазійської (*Juglans mandshurica* Maxim. та інші) областей та інших.

У спекторі життєвих форм (І. Г. Серебряков, 1952, 1964) переважають – листопадні дерева (51,51%), а кущі (38,38%), всі інші форми представлені в невеликій кількості і складають (12,12%). За результатами екологічного аналізу (О.І. Колесников, 1960; С.Я. Соколова, 1951) у складі дендрофлори регіонального ландшафтного парку "Ялівщина" переважають: за світловибагливістю – геліофіти (56 видів); за гігоморфністю – мезофіти (52); за посухостю – посухостійкі (87); за едафічними факторами – оліготрофи (51); за зимостійкістю – цілком зимостійкі (92). Аналіз вікової структури дозволяє констатувати, що на території "Ялівщини" переважають насадження віком 50–70 років (50% від загальної кількості).

Отже, територія регіонального ландшафтного парку "Ялівщина" відіграє важливу роль для підтримання стабільності екосередовища міста Чернігова. Має значні різнопланові впливи на його в таких напрямках як ландшафтно–біоконсерваційному, біоміграційному, біоінформаційному, екомодельному, соціальному, культурно–освітньому та пізнавальному.